

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНОЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ НАУЦІ

Світлицька В. Р.

*викладачка кафедри романо-германської філології,
заступник декана факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Вивчення жіночих образів дозволяє глибше зрозуміти культурні, соціальні та психологічні аспекти формування національної ідентичності, а також простежити еволюцію гендерних ролей в українському літературному дискурсі. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених цій темі, існують певні прогалини у висвітленні трансформаційних процесів, через які проходить образ жінки в сучасній українській літературі. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу й систематизації наявних підходів до вивчення цієї проблематики.

Роль жінки в українській літературі завжди була багатогранною та суперечливою. У різні історичні періоди її образи відображали не лише соціальні та культурні реалії, а й домінуючі уявлення про жіночу природу, її місце у світі та можливості самореалізації. Від традиційного архетипу матері-берегині, що уособлювала національну ідентичність та духовну спадщину, до нових літературних героїнь, які прагнули розширити межі свого впливу в соціальному та культурному просторі, українська література поступово еволюціонувала, відображаючи зміну суспільних норм і очікувань.

Однак, попри значний прогрес у відображенні жіночих образів, в українській літературі все ще простежуються стереотипи, що обмежують жінку традиційними ролями дружини, матері чи жертви. Водночас літературні твори стають майданчиком для перегляду усталених моделей, що дозволяє осмислити, як жінки можуть самоствердитися, подолати суспільні бар'єри та знайти власний шлях у світі. Сучасна наука розглядає жіночі образи не тільки крізь призму соціальної нерівності, а й через феміністичні, психоаналітичні та культурологічні підходи. Тому актуальним є аналіз того, як різні епохи й автори формували уявлення про жіночу сутність та її місце у суспільстві, і наскільки ці образи змінюються у відповідь на виклики часу.

У сучасній українській літературі образ жінки займає важливе місце, що знайшло відображення у численних наукових дослідженнях. Зокрема,

І. Кукуленко-Лук'янець [1] розглядає психологічний портрет жінки, акцентуючи увагу на глибині внутрішніх переживань та самореалізації героїнь. У її роботі підкреслюється багатогранність жіночої особистості, що дозволяє простежити динаміку емоційного стану та самовизначення в різних соціальних і культурних контекстах.

О. Башкирова [2] аналізує художню репрезентацію жіночності в сучасній українській романістиці, наголошуючи на тому, як автори використовують літературні засоби для створення образів, що відображають соціальні ролі, гендерні стереотипи та процеси емансипації. Її дослідження виявляє нові тенденції у змалюванні жіночих персонажів і підкреслює значущість індивідуалізації жіночих образів у сучасному літературному просторі.

К. Шишкова [3] зосереджується на вивченні жіночого образу в українській літературі з точки зору історико-культурного контексту, що дозволяє глибше зрозуміти еволюцію сприйняття жіночності. Вона підкреслює важливість традиційних і новаторських підходів до створення жіночих персонажів.

Т. Б. Качак [4] досліджує емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків, розкриваючи специфіку формування жіночих характерів через призму емоційних реакцій. Її робота акцентує увагу на психологічній достовірності та емоційній насиченості жіночих образів.

О. О. Шульга [5] аналізує типи жіночих образів у романі В. Чемериса, показуючи різноманіття характерів і ролей, що втілюють як традиційні, так і модернізовані уявлення про жіночність. Це дозволяє простежити, як літературна творчість відображає суспільні зміни та еволюцію гендерних уявлень.

І. Ю. Заспа [6] розглядає трансформацію жіночих образів-символів у сучасній українській візуальній культурі, акцентуючи на впливі незалежності України на переосмислення жіночих ролей. Її дослідження відкриває перспективи міждисциплінарного аналізу, поєднуючи літературознавчі та культурологічні підходи.

Т. Іваницька [7] вивчає жіночий портрет у творчості А. Коцки, відзначаючи його художню своєрідність і символічне навантаження. В її роботі простежується зв'язок між візуальними й літературними образами, що збагачує уявлення про роль жінки в національному мистецтві.

Таким чином, наукова література, присвячена дослідженню образу жінки в українській літературі, відображає широкий спектр підходів – від психологічного аналізу до міждисциплінарних досліджень. Водночас існують певні прогалини, зокрема недостатня увага до комплексного вивчення трансформації жіночих образів у контексті сучасних суспільно-культурних процесів.

Проблема становлення жінки, її прагнення до самореалізації та особистісного розвитку є важливою темою як для наукових досліджень, так і для художньої літератури. У сучасному світі жінка часто має вищу освіту, здатна забезпечувати себе та свою родину, успішно займається управлінською діяльністю, а також організовує й планує власний життєвий простір. Сучасна наука все частіше розглядає «жіноче питання» через призму феміністичних підходів до соціальної ролі жінки або в контексті аналізу її становища у стосунках із чоловіками.

Після здобуття незалежності України питання становища жінок почали обговорюватися активніше, проте традиційні ролі жінки як матері, дружини та хранительки духовності проголошувалися «вічними» та «непорушними», а західні феміністські теорії часто відкидалися як «непридатні» для українських реалій. Водночас саме жінки-літературознавці виступили на підтримку фемінізму. У 1990 році Соломія Павличко ініціювала перший в Україні феміністичний семінар, а засноване нею видавництво «Основи» опублікувало ключові феміністичні праці, зокрема Другий секс Сімони де Бовуар [8]. Згодом у країні почали з'являтися міжнародні гранти на гендерні дослідження, проводилися семінари й соціальні опитування щодо ролі жінки в суспільстві.

Дослідження жіночих образів в українській літературі свідчить про їхню динамічну еволюцію – від традиційних архетипів до багатограних, суперечливих та самодостатніх героїнь. Сучасна література демонструє тенденцію до подолання стереотипів, надаючи жіночим персонажам більше свободи у виборі власного майбутнього. Водночас традиційні уявлення про жіночу жертвовність, покірність і материнство зберігають свій вплив, проте переосмислюються в контексті нових соціокультурних реалій. Таким чином, українська література не тільки відображає, а й формує уявлення про жіночу сутність, розширюючи простір для діалогу про права, можливості та роль жінки в суспільстві.

Література:

1. Кукуленко-Лук'янець І. Психологічний образ жінки в українській літературі. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. Вип. 8. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%p>

2. Башкирова О. Художня репрезентація жіночості в сучасній українській романістиці. *Слово і Час*. 2020. Вип. 6 (714). С. 72–86. DOI: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.06.72-86>

3. Шишкова К. До питання вивчення образу жінки в українській літературі/ Український світ у наукових парадигмах : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, Харків. іст.-філол. т-во ; [редкол.: О. О. Маленко (голов. ред.) та ін.]. Харків : Монограф, 2022. Вип. 9. С. 169–170. URI: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9465>

4. Качак Т. Б. Емоції як засіб вираження гендерної ідентичності героїв у сучасній українській прозі для підлітків. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Вип. 33 (72). DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.5.2/13>

5. Шульга О.О. Типи жіночих образів у романі «Фортеця на Борисфені» В. Чемериса. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23 (2). С. 242–249. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.47>

6. Заспа І. Ю. Трансформація жіночих образів-символів у сучасній українській візуальній культурі: час незалежності. *Питання культурології*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269371>

7. Іваницька Т. Жіночий портрет у творчості Андрія Коцки 1930–1980 рр. Народознавчі зошити. 2020. С. 1158–1167. Вип. 5 (155). DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2020.05.1158>

8. Конопля Л. А., Скорбач Т. В. Роль жінки в українській літературі та житті. *Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 18–19 квітня 2019 року)*. Харків : ХНМУ, 2019. С. 205–206. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/23052>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-74>

ІСТОРИЧНІСТЬ У ДИСКУРСИВНО-РЕФЛЕКСИВНІЙ ЄДНОСТІ

Семко Я. С.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства
та загально-гуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Проблема співвідношення історії та раціональності, уявлення чистої об'єктивності історичного, не обумовленого зарозумілим поглядом «сучасності», є однією з центральних у постнеокласичній філософії. Вона виводить на питання про те, яким чином рефлексивність як історичне самоосмислення (свідчення традиції) здійснюється у комунікативному просторі та часі. У контексті комунікативної онтології питання історичності раціонального прирівнюється до питання історичності комунікативного. Ключовими орієнтирами у цьому сенсі є поняття історичності М. Хайдеггера та «модерну як незавершеного проекту» Ю. Хабермаса [2].